

سالی 2007

سالیکی چاره نووساز بۆ کورد و بۆ که رکوک

نه وزادی موهه ندیس

Nawzad_mohandis@yahoo.com

* ناشکرایه شاری که رکوک به در یژایی شوڤر شه کانی کورد لهه به شهی کوردستانی باشوردا هه می شه خالی لیك تی نه گه یشتن و جیگه ی مشتومری حکومه ته کانی به غداو بزوتنه وهی کوردایه تی بوه . شاری که رکوک هه له می ژه وه گرنگی و کاریگه ری هه بوه له سه ر رابردوو و نیستا و ناینده ی کورد . که رکوک له می ژه وه و له سه ر ده مه رابردوه کانداهک شاریکی دیرین و پایته ختی ولایه تی شاره زوو و دواتر شاریکی ده وله مه ند له ولایه تی موصل جیگه ی گرنگی و بایه خ پیدان و چاوتی پیرینی دۆست و دوژمنان بووه . که رکوک پیش دۆزینه وهی نه وتیش تیایدا گرنگی خوی هه بوه لای ناشوریه کان و مه سیحیه کان و .. هتد . دوا ی دۆزینه وهی نه وتیش له سالی 1927 وه هۆکاریک بوه بۆ داگیرکردنی ولایه تی موصل له لایه ن ئینگلیزه کانه وهو به رده و امیش داوا کردنه وهی له لایه ن تورکیا وه .

به م شیوه یه که رکوک له رابردوو دا جیگه ی مشتومر و ململانی و کی شه مه کی شه بوه , و له نیستا شدا و له م قوناغه دا به تایبه تی که عیراق و ناوچه که ش پیایدا گوژه ر ده کات و دوا ی رو خاندنی پژی می به عس و پرزگارکردنی عیراق و هاتنه کایه ی عیراقیکی نوی که دیمو کراسی و نازادیه کانی تیا به رجه سه ته بوه بۆ هه موو گه لان و مه زه به به جیا وازه کانی ناو عیراق .

که رکوک جاریکی تریش بو ته وه خالی وه رچه رخان و نا کوکی و ململانی له لایه ک له نیوان هه رسی نه ته وهی کورد و عه رب و تورکمان له ناو خوی شاره که دا , له لایه کی تر له نیوان حکومه تی ناوه ندی به غداو حکومه تی هه ری می کوردستان و له لای سی هه می شه وه له نیوان حکومه تی هه ری می کوردستان و ده وله تی تورکیا دا .

که له هه رسی نارا سه ته که دا ته نیا کورد به ته نه یه به رامبه ر هه رسی به رکه له گه ل ئه وهی که خاوه ن هه ق و زه وی و می ژوو و جوگرافیای که رکوک به در یژایی می ژوو له چوارچی وهی به لگه و دۆکو مینته کانی عوسمانیه کان و ئینگلیز و ... هتدا . که رکوک له دیر زه مانه وه شاری پیکه وه ژیا نی نه ته وه مه زه به و ناینه جیا وازه کان بوه و هیچ کاتیک له ناو ئه و پیک هاتانه دا له سه ر ئاستی شه قام و جه ماوه ر کی شه و ململانی نه بوه وه نه بو ته شاریکی شه رو پیکادان و ململانی خوی ناوی به لکو ته نها له ئه نجامی سیاسه تی هه له و نا راست و زیندو کردنه وهی گیانی ته سکی حیزبایه تی و ده مارگری نه ته وایه تی و مه زه به ی به تایبه تی له م سه ر ده مه دا که رکوک بو ته شاریکی پر مه ترسی و ناینده ناروشن و هه می شه وهک به رمیلیکی باروت حسابی بۆ کراوه که پیشبینی ده کریت له هه ر نان و ساتیکدا به ته قیته وه .

له نیستا دا حکومه تی مه رکه زی به غداد که شیعه مه زه به خاوه ن ده سه لاتی زۆرینه یه نایه وی ت به جدی ئه و کی شه یه چاره سه ر بکریت له به ر ئه وهی ژماره یه ک عه ربی ها ورده ی شیعه مه زه به ی بۆ هاتوه و ده یه وی ت شاری که رکوک به هه ری می کی سه ربه خو له ده ره وهی هه ری می کوردستاندا بمینی ته وه . سو نه مه زه به به کانی شه که عه ره بی ناسو نالیستین و له بو رانه بو نیان به کوردستانی بونی که رکوک و بچوک بونه وهی قه وا ره ی سو نه له عیرا قدا ریگرن له به رده م ناسای ی بونه وهی بارودۆخی که رکوک به پیی ماده ی 140 ی ده ستور . ده وله تی تورکیا ش جاریک به ناوی پاراستنی که مینه ی تورکمانه وه و جاریک له به ر ده وله مه ندی به نه وت , ته ما عی له که رکوک دایه و داوا ده کات که ماده ی 140 ی ده ستور جی به جی نه کریت و چه ند کۆرو سیمینارو کۆنفرانسیس له تورکیا ده به ستن به ناما ده بونی شیعه و سو نه و عه رب و تورکمان

و دەولەتانی دراوسی جگه له کورد وهك دژایه تیکردن و ئاستهنگ دروستکردن له بەردەم جیبه جیکردنی مادهی 140 ی دەستوردا. ئەمەریکاش لەم نیۆه ندهدا وهك چاودێرێک هه لۆیستی وهگرتهوه .

بەم شێوهیه هه موان به شیعوه سونه و عه رهب و دهولەتانی دراوسی ئییران و سوریا و تورکیا و عه رهبه کانی تریش پیکه وه هاوێران له سه ر جی به جینه کردنی مادهی 140 ی دەستور , یان لانی کهم دواخستنی جی به جیکردنی ئەو مادهیه بو 10 سالی تر , له پیکه ی به رتیل دان و چاوسورکردنه وه وه هه ربه شه و گوپه شه وه . ئاشکرایه له ده ستوری هه میشه یی عیراقدا که له 70٪ ی عیراقیه کان به شیعوه سونه و عه رهب و کورد و تورکمان و ئاشوری و ... هتد . ده نگیان بو داوه چاره نوسی که رکوک له چوارچیوه ی مادهی 140 ی دەستور و پێشتریش مادهی 58 ی یاسای کاتی ئیداره ی دهولەتدا چاره سه رکه روه به سی قوناغی ناسایی کردنه وه وه سه ر ژمیری کردن و پیرفاندۆم . که پێویست ده کات له سالی 2007 دا ئەم سی قوناغه یه که به دوايه کدا جی به جی بکریت . به لام پێشتریش و له سه رده می هه ردوو سه رۆک وه زیڕانی عیراق (عه لاوی و جه عفهری) یدا مادهی 58 یان په کخست و خویان له جی به جیکردنی دزیه وه . له ئیستاشدا هه رچه ند نوری مالکی سه رۆک وه زیڕان هه میشه دوپاتی ده کاته وه که کیشه ی که رکوک کیشه یه کی ناو خویی عیراقه و له چوارچیوه ی ده ستوردا چاره سه ر ده کریت و تاراده یه کیش نه رم و نیانه , به لام هیشتاش له ژیر فشاری توندپه وه شیعه کان و سونه کان و دهولەتانی عه رهبی و تورکیادا ناتوانیت هه لۆیستیکی پوون و ئاشکرا و بویرانه بنوینیت و پریار و پاسپارده کانی لیژنه ی بالای مادهی 140 جی به جی بکات .

لیزه دا پرسیار ئەوه یه , ئایا مادهی 140 له سالی 2007 دا جی به جی ده کریت یان دوا ده خریت یان ئەگه ری پوودای چاوه روان نه کراوی تر هه یه ؟ ئایا سه رکه ردا یه تی سیاسی کورد چی کردوه تانیستا و به نیازه له ناینده شدا چ بکات ؟

ئاشکرایه 3 مانگی یه که می واده ی جی به جی کردنی قوناغی یه که می ئاسایکردنه وه کو تاییهات و جی به جی نه کراوه , جگه له دانانی لیژنه فه رعیه کان و ئۆفیسه کانیان و ئەندامانی لیژنه که وه ده رکردنی 4 پریار که تانیستا و دوا ی 60 پوژ ئەوسا ئەنجومه نی وه زیڕان پازیبون له سه ری به ناچاری و له ئیستاشدا وهك ئاستهنگ دروستکردنیکی نوی ئەو پریارانه په وانیه ی په رله مانی عیراق کراوه ته وه بو راستاندنیان که ئەم هه نگاوه دژی یاسا و ده ستوره و ته نیا بو خۆدزینه وه وه جیبه جی نه کردنیانه و دژی کورد و ناینده ی که رکوکه .

له ئیستاشدا که ته نها نزیکه ی 9 مانگ ماوه که هه رسی قوناغه که جی به جی بکریت که ماوه یه کی کهم و کورته و پێشبینی نا کریت که ئەگه ره کان ناو ها بپروات له واده ی خویاندا قوناغه کان جی به جی بکریت ئەو کاته ش ته نها دواخستن و جیبه جی کردنی مادهی 140 له به رده مدا ده مینیته وه . که ئەمه ش له به رژه وه ندی کورد و که رکوکیشدا نیه . ئایا لیزه دا ده بییت هه لۆیستی کورد و سه رکه ردا یه تیه که ی چ بییت ؟

ئاشکرایه کورد به درێژی خه باتی چه کداری زۆر جارن له سه ر میزی گفتوگو له سه ر شاری که رکوک نه گه یشتونه ته پیکه وتن له گه ل حکومه ته کانی عیراقدا و زۆریش پشوو درێژبوه و خۆراگریوه له به رده م هیرش و په لاماره له ناو به ره کانی پزیمه کانی عیراقدا له ئەنفال و کیمیاباران و جینۆساید و .. هتدا . و له دوا ی پزگارکردنی عیراقیشه وه وه ئەنجامدانی هه لبژاردنه کانی په رله مانی عیراق و ئەنجومه نی پارێزگای که رکوک و به ده ی سته یانی زۆرینه ی کورسیه کان بو کورد له ناو شاری که رکوکیشدا توانیویه تی ژماره یه کی زۆر خیزان و ناو ره که رکوکیه کان بگه رپنینه وه و گونده کان ناوهدان بکاته وه و خویندن ونوسین و قوتابخانه کوردیه کان زیندو بکاته وه و پیکه له به عه ره بکردن بگریت و زۆر کاری گرنگی تریش که هیشتا جیکه ی دلخۆشکه رنین . بویه له م قوناغه شدا پێویست ده کات له جارن زیاتر پشوو درێژترییت و نه که ویته کارو گوتار و هه لۆیستی توندپه و و کورت بین و هه له وه له به رامبه ر پیک هاته کانی ناو عیراق و ده رو دراوسیشتا . پێویسته به هیمنی و له سه رخۆ به لام دوور له مساوه مه کردن و ته نازول کردن له بچوکترین مافی کورد له که رکودا , به رده وام بییت له هه وله کانییدا بو جی به جی کردنی مادهی 140 ی دەستور له واده و کاتی خویدا , چونکه

ھېچ ھەلۋىستىك و گوتارىكى توندرەوانە لەم قۇناغەدا لەقازانجى كوردو كەركوك نىيە ، بەلكو خالى بەھيژ دەداتە دەست دوژمان و ناحەزانی كوردو كەركوك بۇ پاشگەزبونەوہ يان ئاستەنگ دروست كردن لەبەردەم جى بەجى كردنى ئەو مادەيەدا .

بۇيە سالى 2007 سالىكى زۆر گرنگ و ھەستيارە و چارەنوسسازە بۇ كوردو كەركوك . و پيويست دەكات كەھەر لەسەر كوردايەتى سياسى كورد بەپارت و پيخراوہ كانەوہ تاشەقامى كوردى و كوردستان ھەموان پيگەوہ بەيەك ھەلۋىست و گوتارى يەكگرتوہوہ كاربەكەن بۇ سەرخستنى ھەلمەتى جى بەجى كردنى مادەى 140 بەھاوكارى و يارمەتى ئەمريكاو بەريتانياو دەولەتانى زلھيزو كاريگەرى ناوچەكەو دونيا و ھەلمەتتىكى سياسى و راگەياندن لەناو خوى كوردستان و عىراق و ناوچەكەو دونيادا بەرپابكەن و لەدەروازەى شەرعيەت و دەستور و ياساوہ دوور لەدەمار گيرى نەتەوہيى بۇ چارەسەرى كيشەكە بچن و لەكۆرۈ كۆبونەوہ ناوچەيى و نيودەولەتتەكاندا بەتوندى بەرگرى لەمافى كوردستانبونى كەركوك بكەن و پيداگرى بكەن لەسەر دەرختنى راستتەكانى نيەت و نيازى كورد لەپيگەوہ ژيانى نەتەوہو مەزھەب و ئاينە جياوازەكان لەكەركودا بەناشتى و برايتى و تەبايى .